

ÕIGUSKANTSLERI AASTA 2020/2021

Võrdne kohtlemine

Võrdse kohtlemise põhimõte on üks põhiseaduse aluspõhimõtteid. Põhiseaduse § 12 lõige 1 sätestab, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, vanuse, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Õiguskantsleri seaduse kohaselt kontrollib õiguskantsler õigusaktide vastavust põhiseadusele ja seadustele, samuti võimuesindajate tegevust. Õiguskantsler korraldab diskrimineerimisvaidluste tekkimisel ka lepitusmenetlusi.

Igal aastal lahendab õiguskantsler umbes paarkümmend avaldust, milles inimesed kaebavad diskrimineerimise üle. Lõppenud aruandeaastal oli selliseid avaldusi kokku 30. Nende hulgas oli kuus avaldust, mis puudutasid diskrimineerimist soo tõttu, viis seksuaalse sättumuse, kuus vanuse, kaks varalise või sotsiaalse seisundi, kaks keele, üks rahvuse, üks puude ja seitse muu tunnuse tõttu. Lepitusmenetlusi õiguskantsler seekord ei algatanud.

Koolielu

Mitmel korral pöörduti õiguskantsleri poole koolielu küsimustega. Näiteks ühe õpilase hinnangul ei kohtle tema kooli õpetaja õpilasi võrdselt, sest ta teeb poistele rohkem märkusi kui tüdrukutele. Samuti väitis õpilane, et on saanud märkusi oma klassikaaslaste korrarikumiste pärast, kuigi ta ise tundi ei seganud.

Õiguskantsler selgitas, et õpilasel on õigus võrdsele kohtlemisele ning õpetaja peab konflikte lahendama õiglaselt, olema hinnangute andmisel erapooletu ja vältima diskrimineerimist (vt ka [Eesti õpetajaeetika koodeks](#)). See tähendab, et õpetaja ei tohi ühtki õpilast üksnes tema soost lähtudes halvemini kohelda kui teisi õpilasi. Tehes tunnis rääkimise eest märkuse poisile, peaks õpetaja samasuguses olukorras tegema märkuse ka tüdrukule. Jättes osa õpilaste rikkumistele reageerimata, ei kohtle õpetaja õpilasi võrdselt. Selle tõttu võib õpilasel tekkida selle õpetaja vastu usaldamatus ka muudes olukordades, näiteks õpilase õppeedukuse või hoolsuse hindamisel.

Küsitati ka, kas võrdse kohtlemise põhimõttega on kooskõlas, et 20-aastastele ja vanematele kutseõppe tasemeõppe statsionaarses õppevormis õppijatele osutatakse koolis üksnes vältimatut esmaabi. Õiguskantsler [leidis](#), et koolitervishoiuteenuse osutamisele vanusepiiri kehtestamine pole meelevaldne ega vastuolus võrdse kohtlemise nõudega. Õiguskantsler selgitas, et koolitervishoiuteenuse rahastamist muudeti selleks, et tagada ravikindlustusraha otstarbekas kasutamine, sest üle 19-aastased õpilased ei vaja tavapäraselt koolitervishoiuteenust. Üle 19-aastastele õpilastele on teenusepõhise hinnaga tagatud esmaabi kooliõe vastuvõtu ajal. Peale selle saavad üle 19-aastased õpilased tervisehäda tekkimisel abi perearstilt ja selle abi eest tasub samuti Eesti Haigekassa.

Õiguskantsleril paluti hinnata MTÜ Tartu Üliõpilasküla tegevust, kes annab majutuskohtade taotlemisel eelisõiguse välisüliõpilastele. Asja uurides selgus, et seda põhimõtet rakendades lähtub Tartu Üliõpilasküla teadmised, et välisüliõpilastel on keerulisem Tartus elukohta leida kui Eesti üliõpilastel. Õiguskantsleri [hinnangul](#) ei ole ühiselamukohtade eelisjärjekorras välisüliõpilastele jagamine proportsionaalne meede, sest sama eesmärgi võib saavutada ka nii, et sellega ei kaasne kohalike üliõpilaste ebasoodsamat kohtlemist.

Eesti Õpilasesinduste Liit palus õiguskantsleril hinnata, kas matemaatika riigieksamite tasuta ettevalmistuskursuste pakkumisel koheldakse õpilasi võrdselt, kui neid kursuseid korraldatakse ainult eesti keeles. Õiguskantsler [leidis](#), et riigil on üsna vaba voli otsustada, mil viisil õpilastele ettevalmistuskursusi

pakkuda, kui seejuures on koolilõpetajatele antud võrdsed võimalused. Õpilased peavad saama tuge eelkõige oma koolist. Gümnaasiumilõpetaja peab oskama eesti keelt vähemalt B2.1-tasemel, mis tähendab, et koolilõpetaja peaks suutma jälgida kursust eesti keeles. Tegu oli kordava kursusega, mis tähendab, et õpilastele pidi materjal olema juba varem tuttav. Seega ei ole riik kohustatud võimaldama kõigile koolilõpetajatele ka venekeelseid ettevalmistuskursuseid.

Õiguskantslerilt küsiti, kas kool võib jagada õpilased kehalise kasvatuses tunnis tugevama ja nõrgema tasemega rühma ning anda neile rühmadele erinevaid ülesandeid.

Riiklik õppekava lubab kehalise kasvatuses õpiülesandeid nende sisu ja raskusastme järgi diferentseerida. See võimaldab arvestada õpilaste võimeid ning suurendada nende õppimissoovi. Samas on õppekavas kirjeldatud õppe sisu ja taotletavad õpitulemused kõigile õpilastele ühesugused (v.a haridusliku erivajadusega õpilased). Kool peab õppe korraldamisel lähtuma muu hulgas õpilaste vajadustest ja huvidest ning arvestama võimaluse korral õpilaste ja vanemate ettepanekuid. Igasse lapsesse tuleb suhtuda austusega, olenemata sellest, kui võimekas on ta ühel või teisel spordialal. Halvustada või alandada ei tohi ühtki last. Õpiülesandeid tuleks diferentseerida selliselt, et see suurendaks lapse õppimissoovi, mitte ei vähendaks seda.

Kaitseväeteenistus

Õiguskantslerilt küsiti, kas pärast ajateenistuse läbimist saab keelduda reservõppekogunemistel osalemast usulistel või kõlbelistel põhjustel.

Kaitseväeteenistuse seaduse (KVTS) § 69 lõike 3 alusel võib reservis oleva inimese õppekogunemisest vabastada, kui ta ei saa usulistel või kõlbelistel põhjustel õppekogunemisel osaleda. Vabastamist sooviv reservväelane peab esitama taotluse ja vastavat asjaolu tõendava dokumendi vähemalt 15 päeva enne õppekogunemise algust (KVTS § 76 lõike 4).

Järelikult tuleb vastava soovi esitanud reservväelasel oma usulisi või kõlbelisi veendumusi tõendada. Üldjuhul ei piisa sellest, kui tuua dokument mõnda usuorganisatsiooni kuulumise kohta. Soovija peab põhjendama, kuidas läheb õppekogunemine tema veendumustega vastuollu. KVTS §-s 58 on nimetatud motiveeritud taotlust. Oma veendumuste selgitamise nõuet võib mõista, kui võrd inimese veendumused pole varem ajateenistuse läbimist takistanud.

Taotluse põhjendatust hindab Kaitseväe juhataja volitatud struktuuriüksuse ülem. Kui põhjendusi ei peeta piisavaks ja taotlust ei rahuldata, saab taotleja selle otsuse vaidlustada (KVTS § 214). Vaideotsuse peale on võimalik omakorda esitada kaebus halduskohtule.

Õiguskantslerilt küsiti ka ajateenijate juuste pikkuse kohta. Juuste pikkusele seatud piiranguid on põhjendatud eeskätt hügieeni ja turvalisuse, samuti rühma ühtsuse tagamise vajadusega. Samal põhjusel pole kaitseväeteenistuses lubatud ka pikk habe, pikad küüned, rippuvad ehted jms. Arvestades väljaõppe füüsilist iseloomu ja vigastuste ohtu, ei soovi ajateenijad üldiselt ka ise pikki juukseid kanda.

Pikemad kui õlgadeni juuksed on lubatud erandina naiskaitseväelastele. Tuleb välja, et kui naistele saab selles suhtes erandeid teha, siis peaks põhjendatud juhtudel saama erandit teha ka meeskaitseväelastele. Õiguskantsleri andmetel on näiteks usust või veendumustest lähtuvaid erandeid ajateenijatele ka võimaldatud.

Koroonaviiruse vastu vaktsineerimine

Kevadel, kui suurenes ootus, et nn koroonapiiranguid leevendatakse, asuti ühiskonnas laiemalt arutama, kas Covid-19 vastu vaktsineerituid või haiguse läbipõdenuid tuleks edaspidi kohelda teisiti kui neid, kes on selle haiguse vastu vaktsineerimata ja ei ole haigust põdenud. Leiti, et olukorras, kus vaktsineerimine pole kõigile kättesaadav, pole põhjust erisustest rääkida. Ka jõuti üsna kiiresti seisukohale, et inimesi, keda ei saa vaktsineerida, ei või selle pärast teistest põhjendamatult erinevalt kohelda.

Siiski seadis Vabariigi Valitsus suurürituste korraldamisele piirangud, arvestamata asjaolu, et korralduse kehtestamise ajal ei olnud 12–15-aastastele vaktsiinid kättesaadavad. Nii [leidis](#) õiguskantsler, et ajal, mil 12–15-aastastel polnud võimalust valida SARS-CoV-2 testimise ja tasuta vaktsineerimise vahel, võisid need noored olla seatud põhjendamatult ebavõrdsesse olukorda võrreldes nende inimestega, kellele võimaldati tasuta vaktsineerimist või kes olid testi tegemisest vabastatud.

Kui valitsus otsustas oma korraldusega piiranguid leevendada, hakkas õiguskantsler saama pöördumisi selle kohta, kas vaktsineerimata inimestel peaksid olema samasugused võimalused teatud teenuseid tarbida, nagu on vaktsineeritud ja haiguse läbipõdenutel. Õiguskantsler [leidis](#), et immuunsustõendi küsimine teatud teenuste tarbijatelt on põhjendatud, et vähendada nakkusohtu. Õiguskantsler mõõnis samas, et tõend peaks jääma ajutiseks lahenduseks seni, kuni epidemioloogiline olukord seda nõuab. Kui suurem osa elanikkonnast on vaktsineeritud või saanud immuunsuse haiguse läbipõdemisega, nii et üldine nakatumisrisk on madal, ei ole seesuguse tõendi kasutamine enam põhjendatud.

Õiguskantsleri poole pööruti ka murega, et digiloosse ei saa teha kannet selle kohta, et inimene on Ameerika Ühendriikides SARS-CoV-2 vastu vaktsineeritud. Õiguskantsler [selgitas](#), et on sellest probleemist rääkinud mitmel korral Vabariigi Valitsuse istungitel ning pöördunud lahenduse leidmiseks ka Sotsiaalministeeriumi ja teiste ametnike poole.

Muud diskrimineerimisküsimused

Õiguskantsleri poole pöördus inimene, kes soovis kutsuda Eestisse samasoolist partnerit, et sõlmida siin kooseluleping. Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) keeldus riiki sisenemiseks eriluba andmast, viidates Vabariigi Valitsuse korraldusega kehtestatud rangetele koroonapiirangutele. Samal ajal lubati Eestisse tulla inimestel, kes soovisid siin sõlmida abielu. Pärast selgituse küsimist mõõnis PPA, et eriloa andmisest keelduti põhjendamatult, ja inimene sai loa Eestisse tulla.

Kavandatava rahvaloenduse eel küsis EELK peapiiskop Urmas Viilma õiguskantsleri hinnangut, kas rahvaloendusel ikka järgitakse laste usuvabaduse põhimõtet, kuivõrd loenduse käigus ei küsita andmeid alla 15-aastaste laste usutunnistuse kohta. Avalduse esitaja märkis ka, et Statistikaameti seisukoha järgi ei ole lapsevanemal võimalik vastata noorema kui 15-aastase lapse eest tema usku puudutavale küsimusele, sest oma veendumuste avaldamine on vabatahtlik. Ühtlasi leidis Urmas Viilma, et selline korraldus diskrimineerib lapsi vanuse tõttu, sest alla 15-aastaseid lapsi koheldakse 15?17-aastaste lastega võrreldes ebasoodsamalt.

Õiguskantsler [selgitas](#), et rahvaloenduse eesmärk on koguda andmeid riigi rahvaarvu, rahvastiku koosseisu, olukorra ja paiknemise kohta. Selle käigus kogutakse andmeid ka inimeste usutunnistuse kohta, kuid veendumuste kohta andmete esitamine on vabatahtlik. Keegi ei saa teise inimese nimel usuvabadust teostada. Nii on ka lapse usuvabadus individuaalne ning vanem ei saa seda teostada lapse eest või tema nimel. Kui rahvaloendusel jäetakse lapse usutunnistuse kohta info kogumata, ei võta see lapselt võimalust oma usku avalikult tunnustada. Samuti leidis õiguskantsler, et tegemist ei ole vanuse alusel diskrimineerimisega.

Õigusaktides on kehtestatud teatud õigussuhete kohta konkreetne vanusemäär, millest alates võib laps ise teha õigusliku tähendusega toiminguid. Mitmetes haldusõiguse valdkonna õigussuhetes on selleks vanuseks määratud 15 aastat, kuigi ka 15-aastaste puhul võib olla vaja lisaks küsida vanema nõusolekut või tuleb hinnata lapse võimet oma õigusi teostada.

Õiguskantsleri poole pöördus meeskinnipeetav, kellelt vangla oli ära võtnud habeme ja juustekorrastamiseks vajalikud vahendid, sest vangla kodukord näeb sellised vahendid ette ainult naiskinnipeetavatele. Õiguskantsler leidis, et asjade äravõtmine üksnes formaalsel põhjusel ei ole õiguspärane. Ta palus vanglal muuta kodukorda selliselt, et see võimaldaks lahendada sarnased juhtumid õiguspäraselt.

Üks noor kirjutas õiguskantslerile, et noorteorganisatsioon ei lubanud tal osaleda piirkondlikul võistlusel tüdrukute ja poiste segavõistkonnaga. Noorteorganisatsioon täpsustas, et segavõistkonnad on võistlusel lubatud, kuid nendega ei saa minna edasi vabariiklikule võistlusele. Õiguskantsler selgitas, et paljude spordialade (nt pallimängud, jalgrattasõit, suusatamine jne) võistlustel on tavapärane, et moodustatakse tüdrukute ja poiste võistkonnad ning neid hinnatakse ja autasustatakse eraldi. Samas on oluline, et ka huvitegevuses kuulatakse noorte endi arvamust ja arvestatakse noorte ettepanekuid. Noorteorganisatsioon kinnitas, et on valmis seda tegema.

Puuetega inimeste õiguste kaitse

Riigikogu ratifitseeris [puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokolli](#) 21. märtsil 2012. Sellega võttis Eesti riik endale kohustuse edendada puuetega inimeste võimalusi täielikult ja iseseisvalt ühiskonnaelus osalemiseks. Konventsiooni artikkel 4 sätestab, et osalisriikidel tuleb võtta kasutusele seadusandlikud, administratiivsed ja muud abinõud, et tagada konventsioonis sätestatud puuetega inimeste õiguste kaitse.

Õiguskantsleri seaduses on säte, mille kohaselt täidab õiguskantsler alates 1. jaanuarist 2019 puuetega inimeste õiguste konventsioonis sõnastatud õiguste ja võimaluste [edendaja ning järelevaataja rolli](#). Õiguskantsler seisab selle eest, et puuetega inimesed saaksid põhiõigusi ja -vabadusi teostada teistega võrdsel alusel.

Lõppenud aruandeaastal jätkas tööd õiguskantsleri asutatud puuetega inimeste nõukoda. 25. novembril 2020. aastal veebikeskkonnas peetud kokkusaamisel vahetati informatsiooni puuetega inimeste probleemide kohta, mida olid põhjendanud koroonaviiruse levikuga seotud muudatused riigikorralduses, sh teenuste osutamisel. Arutati ka muid muresid ning nõukoja töö parema korraldamise võimalusi.

Kuigi nõukoda sai lõppenud aruandeaastal täiskoosseisus kokku vaid ühe korra, on nõukoja tegevus olnud sisukas ja kasulik. Mitme nõukoja liikmega teeb õiguskantsleri ametkond tihedat koostööd. Tänu sellele jõuab info puuetega inimeste murede kohta kiiresti õiguskantslerini ning probleemidega saab asuda kiiresti tegelema. Näiteks lahendati vaegnägijate vaksineerimisel ilmnenu probleem, kui selgus, et vaegnägijad ei saanud kasutada riigi pakutavat IT-lahendust, mille kaudu oli võimalik end vaksineerimisjärjekorda registreerida. Selline tihe koostöö muudab õiguskantsleri ametkonna töö puuetega inimeste õiguste edendamisel tulemuslikumaks. Õiguskantsleril on head töised suhted ka puuetega inimeste õigusi esindavate ühendustega, eriti Eesti Puuetega Inimeste Koja ja selle liikmesorganisatsioonidega.

Hea on tõdeda, et mõnest eelmiste aastate algatusest on praeguseks saanud hea tava. Kui näiteks 2020. aastal sai Eesti Vabariigi aastapäeva kontsert esimest korda kirjeldustõlke projektipõhise lisarahastusega mitme organisatsiooni koostöös, siis 2021. aastal oli üritusele kirjeldustõlke lisamine juba hea tava.

Riigi Kinnisvara AS-i korraldatud riigimajade projekt jõudis olulise verstapostini 2021. aasta jaanuaris, kui ukсед avas täielikult ligipääsetav [Tartu riigimaja](#). See projekt on eeskujuks nii tellijatele kui ka ehitajatele. Ehkki juba aastaid on nii töösuhteid kui avalikku teenistust reguleerivad normid keelanud puude alusel diskrimineerimise, ei võimaldanud olemasolevad hooned neist normidest lähtuda. Riigi Kinnisvara AS-ile kuulub hulgaliselt kinnisvara, nüüd saab ettevõtet pidada ka võrdse kohtlemise edendajaks.

Riigikantselei juhitud [ligipääsetavuse rakkerühm](#) koos oma arutelugruppidega on kahe aasta jooksul aidanud tutvustada ja selgitada eri valdkondade ettevõtetele ja organisatsioonidele ligipääsetavuse teematikat. Rakkerühma aruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele, kes saab tehtud ettepanekud töösse võtta.

Õiguskantsleri ülesanne on jälgida, et ettepanekud ei jääks üksnes paberile.

Õiguskantsleri nõunikud teevad jätkuvalt aktiivselt teavitus- ja koolitustööd, sest mida paremini teatakse puudega inimeste vajadustest, seda avatumaks muutub ühiskond. Nõunikud avaldavad arvamust meedias ning esinevad loengutega üliõpilastele. Puuetega inimeste õiguste valdkonna juht andis loenguid nii Tartu Ülikoolis (eripedagoogide õppe ja „Kogukondade arendamine ja sotsiaalne heaolu“ õppekava raames) kui ka Eesti Kunstiakadeemias (õppeaine „Inimõigused ja disain: sissejuhatus“). Samuti osales ta eksperdi ja žüriiliikmena [häkatonil Narvas](#), kus kogukond, eksperdid ja linnajuhid otsisid lahendusi, kuidas muuta Narvas elu paremaks.

Konventsiooni täitmise aruandlus

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikkel 35 näeb ette, et osalisriigid esitavad ÜRO puuetega inimeste õiguste komiteele aruandeid konventsioonist tulenevate kohustuste täitmise kohta. Eesti riik esitas esimese aruande juba 2015. aastal. 2021. aasta kevadel toimusid lõpuks [ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee](#) Eesti ülevaatuse veebikoosolekud, milles sõltumatu järelevalveasutuse esindajana osales ka õiguskantsleri puuetega inimeste õiguste valdkonna juht.

Ligipääsetavusest üldiselt

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklis 9 on öeldud, et riik peab tagama puuetega inimestele teistega võrdsetel alustel juurdepääsu ühiskonnaelu valdkondadele. Konventsioon käsitleb ligipääsetavust eeldusena, et puudega inimene saaks teistega võrdselt tarbida avalikkusele mõeldud hüvesid ja teenuseid ning leida endale töist rakendust.

Kuigi olukord selles valdkonnas (sh füüsiline ligipääsetavus, info saamine või IT-lahenduste kasutamine) paraneb, on teha veel palju. Kaks aastat Riigikantselei juures töötanud ligipääsetavuse rakkerühm on välja selgitanud peamised probleemid ja pakkunud lahendused, mis võimaldavad aastaks 2035 jõuda kõigile inimestele ligipääsetava avaliku ruumi ja teenusteni.

Näide elust enesest: kui liikumispuudega majaelanik soovib kohandada ligipääsu oma korterile, näiteks rajada lifti või paigaldada lauge kaldtee, saavad teised korteriühistu liikmed teda selles takistada isegi juhul, kui korteriühistule selle tööga lisakulutusi ei kaasne. Kui ühistu on plaani vastu, peab kohandust vajav inimene otsima abi kohtust.

Kuigi [ühistranspordiseadus](#) (§ 10 lõike 1 punkt 1) sätestab, et ühissõidukid on mõeldud kasutamiseks kõigile ning ühistranspordi korraldamisel tuleb arvestada ka puudega inimeste liikumisvajadust, ei ole olukord seaduse täitmisega paraku kõikjal hea.

Õiguskantsler tegi juba 2019. aastal Riigikogule [ettepaneku](#) ühistranspordiseaduse muutmiseks, kuid see on seni muutmata. Nüüdseks on Eesti saanud sama sisuga suunise ka ÜRO-lt.

Soodsa arenguna tuleb esile tõsta, et uute bussihangete tegemisel on juba hakatud arvestama ka liikumispuudega inimeste huve.

Jätkuvalt tuleb õiguskantsleril suhelda Elroniga, mille rongide asendusbussidesse ratastooliga reisija ei pääse. See tähendab, et kui raudteelõik läheb remonti, tuleb tavaliselt rongiga liikleval puudega inimesel kasutada oma autot või sotsiaaltranspordi või siis sõidust loobuda. Kui reisija oma sõiduvajadust pikemalt ette planeerib, saab ta Elronile oma sõidusoovist siiski teada anda. [Elroni kodulehel](#) avaldatud teabe kohaselt tagatakse ligipääsetav asendustransport kõigile neile, kes teatavad oma sõidusoovist kolm tööpäeva ette. Selline skeem ei toimi aga paraku juhul, kui reisija peaks näiteks hilinema. Musta stsenaariumi korral võib abivajadusega reisija jääda bussi justkui lõksu – näiteks siis, kui tal ei ole võimalik bussist ratastooliga väljuda. Selline võimalik asjade käik võib paljusid inimesi aga heidutada, panna neid sõidust üldse loobuma või sõltuma sotsiaaltranspordist.

Rajatava Rail Balticu terminalid ja peatused on kavas rajada sellised, et need oleksid kõigile ligipääsetavad. Selline koostöö juba tööde planeerimise järgus aitab vältida väga kulukaid ümberehitusi.

Viipe-, kirjutus- ja kirjeldustõlge ning subtiitrid

Konventsiooni artiklite 9 ja 21 kohaselt tuleb selleks, et puuetega inimesed saaksid osaleda kõigis eluvaldkondades, tagada neile teistega võrdsetel alustel juurdepääs teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonisüsteemidele.

24. veebruaril 2021 tõlgiti presidendi kõne eesti viipekeelde, teist aastat järjest sai kirjeldustõlke Eesti Vabariigi aastapäeva kontsert. Tõlked tehti ürituse loomuliku osana, nende korraldamine ei vajanud enam projektipõhist lähenemist ega lisarahastust. See tõestab, et üldsusele oluliste ürituste eelarvesse arvestatakse üha sagedamini ka ürituse kõigile ligipääsetavaks tegemise kulu.

Koroonakriisi ajal hakati lisama Vabariigi Valitsuse ja ametite pressikonverentside teleülekannetele eesti viipekeelset tõlget. Paraku ei valda enamik vaegkuuljaist viipekeelt. Abi oleks kirjutustõlkest või subtiitritest, samuti võimalusest lugeda suult. Kriisi ajal kehtestatud maskikandmise kohustuse tõttu andsid paljud inimesed intervjuud maskiga. Ilma kirjutustõlke või subtiitriteta on nende jutt vaegkuuljale mõistetamatu. Seetõttu lisati subtiitrid näiteks „Aktuaalse kaamera“ neisse lõikudesse, kus kõneleja suu jäi maskiga kaetuks.

Lõppenud aruandeaastal sai Tallinna Tehnikaülikoolis sisuliselt valmis tehniline lahendus, mis võimaldab suulise kõne reaajas subtiitritesse kanda. See aitab vaegkuuljatel jälgida näiteks televisiooni otseülekandeid ja kasutada ka voogedastuse teenust. Kui lahendus on valmis saanud, võib automaatselt tiitritarkvarast kasu olla ka ametkondade pressikonverentsidel.

Mullu novembris esilinastus Pimedate Ööde festivalil Lauri Randla film „Hüvasti, NSVL“. See on esimene Eesti film, mille kirjeldustõlget [saab vaadata Movie Reading rakenduse abil](#). Seni sai Eesti filmidele tehtud kirjeldustõlkeid küsida kas pimedate raamatukogust või võis need leida filmi DVD-lt. Kinosaalides kirjeldustõlke kasutamine sisuliselt võimatu.

Muudes kunstivaldkondades lisati sel aastal [kirjeldustõlge](#) ka Bernt Notke kuulsale maalile „Surmatants“ Niguliste kirikus.

Jätkuvalt ootab lahendust, kuidas korraldada viipekeelsete lapsevanemate osalemine haridusasutuse töös. Probleemiks on viipetõlgi töötasu, täpsemini see, kas tõlke eest peaks maksma abi vajav lapsevanem, haridusasutus või kohalik omavalitsus. Seda küsimust kaalub praegu kohus.

Vanema sisuline osalemine lasteasutuse tegevuses on nüüdseks enesestmõistetav. Paraku võib omavalitsuse reeglitest tulenevalt juhtuda, et viipetõlke vajaja kaasab ise tõlgi ja tasub selle eest osaliselt ka ise. Puuetega inimeste õiguste konventsioon seevastu käsitleb seesugust tõlget avaliku teenusena, mis peab olema abivajajale kättesaadav. Omavalitsus, kes on seotud kohtuvaidlusega, hüvitab viipetõlke kulu vastavalt pere majanduslikule seisule – kui perel ei ole toimetulekuga raskusi, jääb osa tõlkekulust pere kanda. Seega peab üks lapsevanem (viipetõlget vajav) lasteaia koosolekul osalemise eest maksma, teine (kes tõlget ei vaja) aga mitte.

Erihoolekanne

Mitmel korral küsiti õiguskantslerilt psüühilise erivajadusega inimestele mõeldud teenuste kohta. Üks probleem on uued teenusekohad, mille loomine on toonud kaasa kohalike elanike vastuseisu. Eelmisel aruandeaastal olid seesugused juhtumid Märjamaal ja Narvas, tänavu Tartus.

Kogukonnas elamise teenus on mõeldud neile, kes saavad valdavalt oma eluga hakkama, kuid võivad vajada mõningast abistamist ja juhendamist. Õiguskantsler on selgitanud, et Eestis on igapäevaelus igapäevaelu valida elukohta

ja et puue ei tohi olla diskrimineerimise alus. Abivajajad vajavad tõesti abi, endale ja teistele ohtu kujutavatele inimestele kogukonnateenust ei võimaldata.

Eestis napib teenuseid autismispektri häirega inimestele, kelle erihoolekande vajadus üha suureneb. [Ministri määrusega](#) on ette nähtud, et autismispektri häirega raske või sügava puudega täisealine võib saada ööpäevaringset erihooldusteenust kuni 4252 euro eest kuus. Paraku ministri määrukses kirjeldatud teenust ei osutata, sest puuduvad vajalikud spetsialistid. Samuti tuleks abi osutada meditsiiniliselt kergematel juhtudel. Neile vajalik abi nõuab rohkem personali, kui on planeeritud nn tavapärase erihoolekandeteenuse hinna sisse. Seega pole neile võimalik pakkuda vajalikku teenust olemasoleva riikliku rahastamise raames ning sellest johtuvalt ei soovi ükski ettevõtte ka praegustel tingimustel seda vajalikku teenust osutada. Seda on möönnud ka Sotsiaalministeerium.

Erihoolekande korraldamisel ongi keskne probleem selles, et keeruline on saada professionaalset abi. Samuti pole tihti võimalik abi saada abivajajale või tema lähedastele sobivas kohas ning napib professionaalset personali, ent erihoolekande eeldab eriteadmisi ja töötajaid peab olema piisavalt. Riigikogu on seda küsimust arutanud seaduseelnõu ([SE146](#)) menetluse ajal, mille kohta kujundas oma seisukoha ka õiguskantsler. Arutelude tulemusel on Sotsiaalministeerium lubanud täiendada töötajate kvalifikatsiooninõudeid ning näha ette baaskoolituse. See peaks välistama võimaluse, et erihooldekodus saab tööd vajalike baasteadmisteta inimene.

[Sotsiaalhoolekande seaduse § 89](#) paneb omavalitsusele kohustuse katta hoolekandeteenuseks kasutatavate ruumide kulu, ent teha seda omavalitsuse enda kehtestatud ulatuses. Selline säte on põhjendanud omavalitsuse ja hoolekandetasutuste vahel vaidlusi nii kulude suuruse kui ka kulu komponentide üle. Õiguskantsler on juba mitme aasta eest [juhtinud Riigikogu tähelepanu](#) sellele, et sätte sõnastust tuleb täpsustada, kuivõrd sellest sõltub abi kättesaadavus. Sotsiaalministeerium on lubanud vajaliku muudatuse välja töötada 2021. aastal.

Ravimite müük

2020. aasta 30. novembril tegi Andmekaitse Inspektsioon 100 000 euro suuruse sunniraha hoiatusega [ettekirjutuse](#) kolmele apteegiketile, mis võimaldasid oma e-apteegis teise inimese isikukoodi teades vaadata väljastatud retsepte ilma retseptimaniku nõusolekuta. Täpsemalt öeldes, inspektsioon kohustas apteekke lõpetama senisel viisil info kuvamise.

E-apteegid lõpetasid teise isiku isikukoodi alusel retseptide näitamise ja ka ravimite müügi teisele isikule. Sealhulgas lõpetati e-apteegis ravimite müük ka lastele ja eestkostetavatele. Tavaapteegis säilis võimalus osta retseptiravimeid teistele inimestele.

Selle juhtumi puhul põrkasid kokku kaks huvi: vajadus kaitsta delikaatseid terviseandmeid ning teisalt tagada vajalike ravimite takistuseta liikumine. Kuna võimalus osta ja saada ravimeid e-apteegist on oluline just puudega inimestele, küsis õiguskantsler ravimimüügi taasavamise võimaluste kohta ametkondadelt selgitusi.

Andmekaitse Inspektsioon lähtus ettekirjutust tehes tõdemusest, et isikuandmete töötlemisel rikutakse seadusi. Asjaolusid uurides selgus veel, et digiresepti problemaatika on laiem: puudusi on nii retsepti väljastajate harjumustes kui ka IT-süsteemide ühildumises. Aastaülevaate esitamise ajaks oli teisele inimesele ravimite müük e-apteegis osaliselt taastatud.

Ühekordse kasutusega joogikõrred

Euroopa Komisjoni nn [plastidirektiiv 2019/904](#) keelas ühekordse kasutusega plastist joogikõrte kasutamise. Alates 3. juulist 2021. aastal ei tohi neid enam Eesti turule tuua. Ühekordse kasutusega painduva peaga plastist joogikõrred on aga paljudele puudega inimestele möödapääsmatult vajalikud ? ilma neid kasutamata ei saa nad juua.

Painduva peaga joogikõrssi ei saa ka millegagi asendada. Ükski teine ühekordselt kasutatav materjal ei taga

samasugust funktsionaalsust, sest kõigil on omad vead: mõni materjal lahustub soojas vedelikus, teine tekitab allergiat jne. Mitmekordse kasutusega kõrre puhastamisega ei saa aga näiteks lihashaigusega inimene ise hakkama. Sellest tulenevalt on kehtestatud keeld halvendanud puudega inimeste elukvaliteeti, sest edaspidi vajavad nad joomisel kõrvalist abi.

Direktiivi andes jäeti täiesti analüüsimata piirangute mõju puudega inimestele, keskenduti üksnes keskkonnamõjule.

Õiguskantsler on palunud ametkondadel leida võimalus, et puudega inimesed saaksid ka tulevikus kasutada ühekordselt kasutatavaid plastkõrri. Eelnõude infosüsteemis on kooskõlastusel jäätmeseaduse, pakendiseaduse ja tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu, mille seletuskirjas on puudega inimeste muret selgitatud, ent lahendust pole veel leitud. Teadaolevalt on Euroopa Komisjonis sama probleemi välja toonud ka mõni teine Euroopa Liidu liikmesriik. Aastaülevaate koostamise ajal oli Eestis endiselt võimalik ühekordseid plastkõrri soetada ja neid ka riiki sisse tuua. See tähendab, et direktiivi selles osas ei täideta.

Erivajadusega lapsed ja noored

Õiguskantsleri poole pöördus lapsevanem, kes oli oma lapsele riigi kompenseeritavate ortopeediliste jalatsite ostmisel erandit taotlenud kaks aastat järjest. Ta leidis, et piirnormiks seatud kolmest paarist jalatsitest kalendriaastas koolilapsele ei piisa. Õiguskantsler [palus sotsiaalkaitseministril](#) põhjalikult kaaluda riigi kompenseeritavate ortopeediliste jalatsite piirnormi suurendamist nende laste jaoks, kelle puhul on Sotsiaalkindlustusameti praktika põhjal näha, et kehtiv piirnorm ? kolm paari jalatseid kalendriaastas ? ei vasta laste tegelikele vajadustele. Riigi kompenseeritavate jalatsite piirnormi suurendamine hõlbustaks puudega lapse vanemate asjaajamist ning vähendaks Sotsiaalkindlustusameti töökoormust. Õiguskantsler palus kaaluda ka võimalust suurendada kõigi kompenseeritavate ortopeediliste lastejalatsite piirnormi. Sotsiaalministeerium lubas kaaluda üldisemalt süsteemi muutmist.

Kahjuks ei ole Eestis endiselt tagatud seadustega ([koolieelse lasteasutuse seadus](#) ja [põhikooli- ja gümnaasiumiseadus](#)) ette nähtud õigus saada abi vajalikus mahus ja pädevalt tugispetsialistilt ning kohe, kui lapse abivajadus on selgunud.

Õiguskantslerile kirjutas lapsevanem, kelle laps ei saa koolis käia ilma tugiisikuta, kuid kellele omavalitsus tugiisikut ei paku. Konkreetne laps sai siiski abi, ent igal aastal tuleb ette ka juhtumeid, kus laps ei saagi tugiisiku puudumise tõttu koolis või lasteaias käia. Häda põhjuseks on pädevate tugiisikute nappus, aga ka see, et omavalitsused ei ole valmis kandma tugiisikuga kaasnevat möödapääsmatut kulu.

Õiguskantsleril paluti ka hinnata, kas koolil oli õigus piirata õpilase laagris osalemist. Kool andis kolmanda klassi õpilasele loa osaleda kooli korraldatavas keelekümbeluse laagris üksnes tugiisikuga. Tugiisiku tingimus seati vahetult enne laagri toimumist. Enne seda soovitas kool perel laagris osalemisest loobuda. Õiguskantsleri andmetel ei pakkunud kool lapsele laagris osalemiseks ühtegi kohandust ning põhjendas oma otsust sellega, et laps vajab õppetöös erituge. Sellega rikkus kool lapse õigusi nii laagrit ette valmistades kui ka lapse osalemise kohta otsust tehes.

Laagri korraldamine eeldab [võrdsete võimaluste pakkumist](#). See tähendab, et laager tuleb korraldada võimalikult paljudele lastele, vajaduse korral tuleb kaaluda individuaalset lähenemist ning lapsevanema taotlusel ka mõistlikke kohandusi. Samuti on lapsel õigus avaldada arvamust, mida tuleks teha selleks, et ta saaks laagris osaleda. Kui kool siiski leiab, et kooli enda kohandused oleksid liiga koormavad või kahjustaksid teiste laste heaolu, peavad kooli põhjendused tuginema objektiivsetele kriteeriumidele. Kuna kool vastutab laagris kõigi laste heaolu eest, on tal õigus sellisel juhul last laagrisse mitte lubada.

Õiguskantsler tegeles ka tervislikel põhjustel eritoitu vajavate laste probleemidega. Ta [selgitas](#), et linnadel ja valdadel tuleb ka tervislikel põhjustel teistsugust toitu vajavatele õpilastele korraldada sobiv vaheldusrikas koolilõuna. Kui omavalitsus on otsustanud jagada kõigile tasuta koolilõunat, siis tuleb eritoidu pakkumisega seotud suurem kulu kanda omavalitsusel.

Haridusliku erivajadusega lapsed said koroonaviiruse nn teise laine ajal rohkem tuge kui varem. Liikumispiirangutes tehti erandeid erivajadustega ja puudega inimestele, näiteks jäi erivajadusega lastele alles ligipääs teistele õpilastele suletud koolimajadele ja teistele avalikke teenuseid osutavatele hoonetele. Seega sai jätkuda nii erivajadustega laste kontaktõpe kui ka mitmete füüsilist kokkupuudet eeldavate teenuste osutamine.

Ligipääs e-Eestile

Puuetega inimeste õiguste konventsiooniga liitudes võttis Eesti riik kohustuse tagada puuetega inimestele teistega võrdsetel alustel juurdepääs teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonisüsteemidele ning avalikele teenustele.

Eestile on omane, et palju suhtlust riigiga toimub e-kanalites. Muu hulgas tähendab see, et osa uusi teenuseid luuaksegi üksnes e-teenusena ning teisiti neile ligi ei pääse. Kui IT-lahenduste arendamisel ei pöörata piisavalt tähelepanu kõigi, sealhulgas erivajadustega inimeste vajadustele, lisandub ka selliseid lahendusi, mida kõik kasutada ei saa. Nii jäetakse osa inimesi kõrvale ja sellega rikutakse nende õigusi. Näiteks pöörduti õiguskantsleri poole murega, et ilma e-keskkondi kasutamata ei ole võimalik saada tõendit Covid-19 vastu vaktsineerimise kohta. Inimestel, kellel ei olnud kas võimalust või oskust arvutit või nutitelefoni kasutada või olid nende ID-kaardi paroolid aegunud, ei olnud võimalust tõendit hõlpsasti saada, mistõttu pidid nad osast harjumuspärasest elust eemale jääma. Osa inimesi sai abi lähedastelt ja osa raamatukogudest, ent kuna patsiendiportaalid saab Covid-tõendi genereerida üksnes inimene ise, ei saanud teda paroolide puudumisel aidata ka tema harjumuspärane abiline: tugiisik, sotsiaaltöötaja, lähedane ega ka raamatukogutöötaja.

Tõsi, oma terviseseisundit oli võimalik tõendada ka muude tõenditega, näiteks vaktsiinipassiga, nn kollase paberraamatuga, kuhu vaktsineerija paneb kirja vaktsiiniinfo. Samas, kui inimene jättis vaktsineerimise päeval raamatusse sissekande võtmata, nõudis selle tagantjärele hankimine eraldi asjaajamist, mis võis olenevalt inimese elukohast või vaktsineerijast osutada keerukaks ja aeganõudvaks, aga mõnikord isegi võimatuks ettevõtmiseks.

Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus, kes algselt pidi abistama tõendi genereerimisel välismaalasi, abistas ka teisi e-teenusega kimpu jäänud inimesi. Seejuures said abi vaid need, kes keskuse Tallinnas asuvasse kontorisse kohale läksid. Vabariigi Valitsus muutis [tervise infosüsteemi põhimäärust](#) ja andis sellega võimaluse saada tõend kätte Sotsiaalkindlustusameti klienditeenindusest sealsete ametnike abiga. Mure lahendamise üle saab rõõmustada, et tulevikus peaks ebavõrdset kohtlemist ennetama ja teenust luues kohe arvesse võtma, et inimeste ligipääs avalikele (digi)teenustele on märkimisväärselt erinev.

On väga oluline, et kõik veebilehed ja mobiilirakendused, mida inimesed kasutavad riigi ja omavalitsustega suhtlemiseks ? sisuliselt avalike teenuste tarbimiseks ?, vastaksid [ligipääsetavuse nõuetele](#). [Nõuete täitmist kontrollib](#) praegu Andmekaitse Inspektsioon ja ametkondliku kokkuleppe alusel ka Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. Pärast seaduse muutmist hakkab seda ülesannet täitma Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.

Koostöös puudega inimeste esindusorganisatsioonide ja õiguskantsleriga on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet koostanud nimekirja kontrollitavatest veebilehtedest ja mobiilirakendustest.

Süsteemne viga avastati seoses koroonaviiruse vastu vaktsineerimisega. Selgus, et pimedad ei saanud kasutada vastavat riigi loodud registratuuri.

Eesti Pimedate Liidu eestvõttel juhtis õiguskantsler digiregistratuuri töös ilmnenud puudustele tähelepanu juba eelmisel aruandeperioodil. Süsteemi arendav Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus vastas siis lubadusega, et kõik vead parandatakse ja edasistes arendustes jälgitakse ligipääsetavuse nõudeid. Nüüd on selgunud, et asjad nii ei ole.

Keskus selgitas õiguskantslerile, et ülekoormuse vältimiseks kasutusele võetud järjekorrasüsteem ei vastanud pimedate vajadustele. Samas oli vaja kiirustada, sest süsteemi puudused takistasid kogu vaktsineerimisprotsessi.

See, et pimedad ei saanud kiiruga käiku antud süsteemi kasutada, selgus juhuslikult. Muid viise end vaktsineerimisjärjekorda panna (telefoni teel, teiste lahenduste kaudu) neile ei tutvustatud. Kui kiiresti muutavas olukorras võetakse kasutusele hädalahendusi, siis tuleks inimesi vähemalt teavitada alternatiivsetest võimalustest.

Puuetega inimeste nõukoja liige tõstis küsimuse muuseumide kodulehtede ligipääsetavusest. Asjaolude uurimisel selgusid mitmed probleemid, nende hulgas ebakõlad kodulehe tellija, nende valmistaja ja audiitori vahel. Kodulehe ligipääsetavus eeldab nõudlikkust tellijalt ja muidugi teadmisi kodulehte valmistavalt firmalt. Samuti tuleb arvestada lisakuludega. Hea praktika on Eestis alles kujunemas.

Puude tuvastamine

Kahjuks on endiselt segadusi laste puude raskusastme tuvastamisega ning lastele teenuste osutamise. Sotsiaalkindlustusamet on koostanud ja oma kodulehel avaldanud dokumendi „[Puude raskusastme tuvastamise põhialused lastel](#)“, ent süsteemi korrastamiseks ja probleemide lahendamiseks ainuüksi sellest ei piisa. Seadusest ja määrustest peab üheselt selguma, mis asjaolude esinemisel mis raskusastmega puue lapsel tuvastatakse või millal puuet ei tuvastata. Seega tuleb täiendada ka õigusakte.

Õiguskantsleri poole pöördus pime pensionär, kes ei mõistnud, miks ta peab puude raskusastme tuvastamist taotlema korduvalt, kui peaks olema selge, et tema tervis enam ei parane. Nägemise kaotus on pöördumatu. Sotsiaalministeerium selgitas, et püsiva või progresseeruva puudega inimesed ei peaks iga viie aasta tagant puude tuvastamist korduvalt taotlema. Ministeerium on lubatud algatada puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise, uus kord peaks jõustuma 2022. aastal.

Sotsiaaltoetuste ja -teenuste kättesaadavus

Mitu lapsevanemat on pöördunud õiguskantsleri poole murega, et kohalik omavalitsus ei maksa neile puudega lapse hooldaja toetust selle tõttu, et nende laps ei ole veel kolmeaastane.

Juhuvaliku alusel läbi vaadatud kohalike omavalitsuste õigusaktidele tuginedes võib öelda, et suur osa omavalitsusi on kehtestanud piirangu, mille kohaselt alla kolmeaastase lapse hooldajale hooldajatoetust ei maksta. Vanusepiirangu seadmise põhjuseks on toodud lapsehooldustasu, mida riik maksis kuni kolmeaastase lapse hooldajale pärast seda, kui tal ei olnud enam õigust saada vanemahüvitist. 2019. aasta 1. septembrist alates sündinud laste eest riik seda toetust enam ei maksa.

Õiguskantsler [palus kohalikel omavalitsustel](#) sotsiaaltoetuste maksmise aluseks olevad õigusaktid üle vaadata ja vajaduse korral neid muuta, nii et puudega laste vanemad ei jääks vajaliku sotsiaalse kaitseta. Nii Narva kui ka Tallinna linn andsid õiguskantslerile teada, et peavad põhjendatuks oma hooldajatoetuse maksmist reguleerivad määrused üle vaadata ja teha neis alla kolmeaastaste puudega laste vanemaid arvestades muudatusi.

Õiguskantsleri poole pöördus ka üliõpilane, kellele Eesti Töötukassa oli lõpetanud töövõimetoetuse maksmise, ilma et oleks uurinud, kas toetuse saaja jätkab õpinguid ja seega vastab jätkuvalt toetuse saamise tingimustele. Avaldaja ei olnud ka rahul, et toetuse saaja peab iga kolme kuu tagant esitama Eesti

Töötukassale õppeasutuse tõendi selle kohta, et ta jätkab õpinguid välismaal.

[Õiguskantsler leidis](#), et Eesti Töötukassa peab enne, kui ta otsustab õppeasutuse nimekirjast välja arvatud inimese töövõimetoetusest ilma jätta, kuulama ära toetuse saaja argumendid. Koolitõendit saab nõuda vaid menetluses, millega otsustatakse töövõimetoetuse määramine või selle andmise lõpetamine. Üldjuhul ei lõpe ülikoolis õppimine enne semestri lõppu. Seetõttu on inimesele koormav, kui amet alustab iga kolme kuu tagant töövõimetoetuse määramise otsuse kehtetuks tunnistamise menetlust, et otsustada, kas inimesel on õigus edaspidi toetust saada.

Eesti Töötukassa teatas oma vastuskirjas, et õiguskantsleri ettepanekut arvestades on amet oma praktikat muutnud. Eesti Töötukassa ei lõpeta enam automaatselt töövõimetoetuse maksmist õppeasutusest lahkunud õppurile, kui puudub info tema õpingute jätkamise kohta. Selle asemel saadab asutus toetuse saajale enne õppeaasta algust kirja, milles teatab töövõimetoetuse maksmise võimalikust lõpetamisest ning küsib toetuse maksmise kohta otsuse tegemiseks lisainfot. Ühtlasi esitas Eesti Töötukassa Sotsiaalministeeriumile ettepanekud õigusaktide muutmise kohta, nii nagu õiguskantsler soovitas.

Õiguskantsleri poole on pöördunud tööalase rehabilitatsiooni probleemiga inimesed, kellel on tuvastatud puuduv töövõime. Eesti Töötukassa andmetel on nendest inimestest 26% leidnud endale jõukohase töö, kuid kehtivad õigusaktid ei võimalda Töötukassal neile inimestele tööalast rehabilitatsiooni osutada.

Õiguskantsler leidis, et niisugune piirang ei ole põhjendatud ning vastavaid õigusakte oleks vaja muuta.

Puudega inimene palus linnalt abi, et saada oma seisundile vajalik vaikne eluruum. Sellise õiguse annab talle [sotsiaalhoolekande seaduse § 42](#). Ta palus linnalt eluruumi selle tõttu, et ei leidnud üüriturult korterit, kuhu ei kostaks tema terviseseisundiga sobimatu olmemüra. Linn pakkus inimesele järjest mitut eluruumi, kuid paraku ei vastanud need tema vajadustele, sest linn ei pakkunud eluruume, mis olnuks ka päriselt ilma mürata.

See juhtum kinnitab, kuidas süsteem ei suuda osutada puudega inimese vajadustele vastavat abi, kuna abi hakatakse osutama tegelikku abivajadust hindamata. Niisugusel juhul kulub aeg ebasobivate lahendustega tegelemisele. Seesugust tulemuseta menetlemist aitaks vähendada see, kui omavalitsus tegeleks abivajaja probleemiga algusest peale sisuliselt ning loobuks suhtumisest „pakume talle mingi korteri, ehk see sobib“. Abi oleks ka kogu protsessi täpsest dokumenteerimisest, see võimaldaks koostööd tegevatel ametkondadel omavahel vahetada korrektset infot.

Õiguskantsler palus linnal analüüsida konkreetset abi osutamise juhtumit nii dokumenteerimise, abi osutamise asjatundlikkuse kui ka struktuuriüksuste omavahelise koostöö aspektist.

Õiguskantsleri poole pöördus üldhooldusteenuse osutaja, kes leidis, et vald ei seisnud piisavalt hooldekodus elanud puudega eaka inimese õiguste eest. Selgus, et vald oli saanud eaka võimalikust abivajadusest teada 2017. aasta kevadel. Toona leidis vallavalitsus, et inimesel ei ole enam võimalik kodus toime tulla, misjärel eakas suundus hooldekodusse elama. Sama aasta suvel määras kohus eakale ka eestkostja. 2020. aasta kevadel andis hooldekodu vallale teada, et lähedased pole tähtjaks tasunud eaka eest hooldekandeasutuse arveid. Valla sotsiaaltöö spetsialist püüdis võtta ühendust eestkostjaga, kuid see ei õnnestunud. Maakohus alustas suve hakul menetlust eestkostja ametist vabastamiseks ja uue eestkostja määramiseks.

[Õiguskantsler leidis](#), et pärast seda, kui vallavalitsus sai teate võlgnevuse kohta, oleks pidanud vallavalitsus välja selgitama, kas inimene vajab teenuse eest tasumisel valla abi. Selleks oleks pidanud vald võtma ühendust abivajajaga või tema eestkostjaga ning neile selgitama, et vallal on kohustus sotsiaalteenuse eest tasuda, kui inimesel endal pole võimalik seda teha. Kui oleks selgunud, et teenuse eest tasumisel on vaja valla abi, oleks vald pidanud hindama ka eaka abivajadust ning otsustama, millist sotsiaalteenust on ta õigustatud saama. Pärast seda saanuks vald hinnata tema maksevõimet. Kui vald oleks leidnud, et teenuseosutaja tuleb välja vahetada, sest teenus või selle hind ei ole sobiv, tulnuks kaaluda, kuidas mõjutab selline otsus eaka olukorda. Õiguskantsler selgitas, et kui omavalitsus eestkostjaga mõistliku aja jooksul ühendust ei saa, kuid on tekkinud põhjendatud kahtlus, et eestkostetava õigused pole tagatud, tuleb sellest

teatada kohtule.

Õiguskantsler lahendas veel avaldust, milles väljendati rahulolematust sotsiaalteenuste korraldamise üle (kodukohandused ja sotsiaaltransport). Vald ei olnud korraldanud avaldaja voodihaige isa transporti haiglasse ja haiglast koju nii, nagu seda näeb ette seadus. Ka ei olnud vald korraldanud avaldaja emale kalmistul käimiseks sotsiaaltransporti.

Õiguskantsler asus seisukohale, et sotsiaalhoolekande seadust tuleb tõlgendada ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni (PIK) vaimus, et tagada riigisisese õiguse koostõla Eesti riigi rahvusvaheliselt võetud kohustustega. Seega tuleb omavalitsustel lasuvat sotsiaaltranspordi korraldamise kohustust näha ühe meetmena, kuidas tagada puuetega inimestele iseseisev elu ja kogukonda kaasatus ning võimalikult iseseisev liikumisvõime (vt nt PIK art 19 ja selle üldkommentaari ning art 20).

Võimalus käia abikaasa haulal on eraelu, inimese vaimse tervise ja ka inimväärikuse küsimus. Sestap pole seadusega koostõlas jätta inimest võimaluseta käia oma abikaasa haulal.

Samuti ei arvestanud vallavalitsus avaldaja vanemate esitatud kodukohanduste taotlusi lahendades seaduse nõudeid ega hea halduse tava. Ükski norm ei piira inimese õigust kodukohandustele selle tõttu, et inimese eluaset on kord juba kohandatud. Valla vale praktika sai tõenäoliselt alguse sotsiaalkaitseministri 26.02.2018 määruse nr 4 „Puuetega inimeste eluaseme füüsiline kohandamine“ valesti mõistmisest. Nii selgitas õiguskantsler, et ministri määrus ei reguleeri kohandusi vajava inimese ja kohaliku omavalitsuse vahelisi suhteid. Selle määruse alusel annab riik kohalikule omavalitsusele lisaraha, et vald saaks inimesi kodukohanduste tegemisel abistada ja täita sel viisil sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud puuetega inimeste eluruumide kohandamise kohustust.

Õiguskantsler [juhtis valla tähelepanu](#) vajadusele lähtuda inimeste taotluste sisust, mitte nende vormist, ning pakkuda abivajadusele vastavat abi koostõlas seaduste ja määrustega. Kuna vald ei olnud seni kehtestanud põhiseaduspäraselt puuetega inimeste eluaseme kohandamise korda, palus ta vallavalitsusel koostõös vallavolikoguga see olukord lahendada. Vald möönis, et tuleb välja töötada uus puuetega inimeste eluaseme füüsilise kohandamise kord. Korra kehtestab vallavolikogu eeldatavasti 2021. aasta teisel poolel.